

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Ο Δυσλεξικός Έφηβος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Σταυρούλα Πολυχρονοπούλου, σχολική ψυχολόγος

Δυσλεξία είναι με απλά λόγια μια απροσδόκητη αποτυχία ή πολύ χαμηλή επίδοση στην ανάγνωση και τη γραφή, που δε δικαιολογεί η ηλικία, οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες και το νοητικό επίπεδο του παιδιού.

Είναι μια μαθησιακή δυσκολία που εξακολουθεί να προκαλεί διαφωνίες, αμφιβολίες και σύγχυση λόγω κυρίως της ελλιπούς γνώσης των αιτιών που τη δημιουργούν. Μια δυσκολία που συνεπάγεται προβλήματα εκπαιδευτικά, ψυχολογικά και κοινωνικά που επηρεάζουν κάθε πλευρά της προσωπικότητας και της εξέλιξης του παιδιού. Είναι ένα πρόβλημα που δυσκολεύονται πολύ να κατανοήσουν και συνεπώς να δεχτούν και σωστά να το αντιμετωπίσουν οι γονείς, οι δάσκαλοι και ιδιαίτερα οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Γιατί Ιδιαίτερα οι Καθηγητές;

Στην εφηβεία οι δυσλεξικοί μαθητές αποτελούν μια εξαιρετικά ανομοιογενή ομάδα. Σχεδόν κανένας τους δεν μοιάζει με τον άλλον. Το μόνο κοινό χαρακτηριστικό τους είναι το δυσλεξικό τους πρόβλημα. Κάθε δυσλεξικό παιδί μπαίνει στη θυελλώδη περίοδο της εφηβείας έχοντας ξεπεράσει άλλο λίγα, άλλο πολλά, άλλο τα πιο βασικά κι άλλο τα πιο ασυνήθιστα από τα πολυπληθή συμπτώματα της δυσλεξίας. Η εικόνα λοιπόν που σχηματίζει ο καθηγητής για το δυσλεξικό μαθητή, του δημιουργεί σύγχυση όσο αφορά τη φύση και την έννοια της δυσλεξίας, στις δυνατότητες και στα προβλήματα του δυσλεξικού. "Αφού το παιδί δεν αντιστρέφει πλέον τα γράμματα ή συλλαβές, αφού η ομιλία του είναι σωστή και ώριμη, αφού διακρίνει το αριστερά από το δεξιά, αφού δεν είναι υπερκινητικό, δεν μπορεί παρά να έχει ξεπεράσει το δυσλεξικό του πρόβλημα".

Τα περισσότερα δυσλεξικά παιδιά μπαίνουν στην εφηβεία έχοντας γεύση της σχολικής αποτυχίας και της απόρριψης, το συναίσθημα της ανασφάλειας, το φόβο για το αύριο και την επαγγελματική αποκατάσταση, το παράπονο πως η προσπάθειά τους σπάνια αμοιβείται.

Ήλλα, αφήνουν πίσω τους την παιδική ηλικία έχοντας καταλάβει και δεχτεί το πρόβλημα τους. Έρχονται στο γυμνάσιο με ενθουσιασμό και αισιοδοξία, για να διαπιστώσουν σύντομα πως αδυνατούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες του καθηγητή, στις διδακτικές του μεθόδους, στην ακαμψία των εκπαιδευτικών τεχνικών και στρατηγικών του. Οι γονείς δυσκολεύονται όλο και περισσότερο να στηρίξουν και να υποστηρίξουν το παιδί. Η συνεργασία τους με τον καθηγητή αυξάνει το άγχος και την ένταση που υπάρχει συχνά μεταξύ παιδιού και οικογένειας, με αποτέλεσμα να συσσωρεύονται τα εκπαιδευτικά και ψυχολογικά προβλήματα δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο.

Έχουμε έτσι μια μαθησιακή δυσκολία που οδηγεί:

- σε σχολική αποτυχία
- σε ανασφάλεια
- σε εγκατάλειψη της προσπάθειας για μάθηση
- σε απογοήτευση του καθηγητή
- σε απόρριψη του μαθητή
- σε τροφοδότηση των εφηβικών προβλημάτων
- σε επαναστατικότητα και διαταρακτική συμπεριφορά
- σε περισσότερες μαθησιακές δυσκολίες.

Έχουμε ένα νοήμονα μαθητή με σκέψη λογική, που πρώτος αυτός, αδυνατεί να καταλάβει το "γιατί" του προβλήματός του.

Ποιό είναι το πρόβλημα;

Ποιά είναι τα δυσλεξικά παιδιά;

Δεν πρέπει να συγχέεται ο δυσλεξικός μαθητής με το ειδικό παιδί που παρουσιάζει στοιχεία δυσλεξικά. Το δεύτερο μπορεί να έχει νοητική καθυστέρηση, αισθητηριακές βλάβες

(κωφό, βαρήκοο, τυφλό), πολιτισμική αποστέρηση, εγκεφαλική βλάβη, συναισθηματικές διαταραχές, αλλά δεν είναι δυσλεξικό.

Ο δυσλεξικός μαθητής:

Έχει νοημοσύνη φυσιολογική μέχρι πολύ υψηλή που χαρακτηρίζει όλες τις πλευρές της καθημερινής του ζωής.

Η συμπεριφορά του στο σχολείο και στο σπίτι δείχνει πως είναι πολύ πιο έξυπνος από ότι φανερώνει η επίδοσή του στην ανάγνωση, στη γραφή και μερικές φορές στην αριθμητική.

Είναι το "παρεξηγημένο" παιδί που συχνά χαρακτηρίζεται σαν οκνηρό, κουτό, τεμπέλικο, ανυπάκουο και αδιάφορο για σχολική μάθηση.

Είναι ο μαθητής που απογοητεύει και προβληματίζει το δάσκαλο, τον καθηγητή, τον γονέα, τον εαυτό του τον ίδιο. "Γιατί άραγε οι συμμαθητές του κατανοούν με τόση ευκολία ορισμένα μαθήματα ενώ δε φαίνονται πιο έξυπνοι ή πιο εργατικοί;"

Τα συνηθισμένα συμπτώματα δυσλεξίας που μπορεί να παρουσιάσει το δυσλεξικό άτομο στην παιδική του ηλικία είναι:

Προφορικός Λόγος

Δυσκολεύεται να χρησιμοποιήσει σύνθετες ή πολύπλοκες λέξεις. Έχει προβλήματα με τους χρόνους των ρημάτων ή τις αντωνυμίες. Παραλείπει συλλαβές ή καταλήξεις. Μιλάει κομπιαστά ψάχνοντας να βρει τις κατάλληλες λέξεις.

Χωροχρονικός Προσανατολισμός

Έχει δυσκολίες στην εκτέλεση έργων που προϋποθέτουν προσανατολισμό στον χώρο ή στον χρόνο. Συγχέει το αριστερά - δεξιά, Βορρά - Νότο, χθές - αύριο. Δυσκολεύεται να διαβάσει σωστά το χάρτη ή να μάθει την ώρα.

Μνήμη - Μνήμη Ακολουθιών

Δυσκολεύεται να θυμηθεί και συνεπώς να εκτελέσει μια σειρά προφορικών εντολών, να πεί τους μήνες με τη σειρά τους, να αριθμήσει ζυγούς αριθμούς, να μάθει την προπαίδια κ.ά.

Ανάγνωση - Γραφή

Παραλείπει ή προσθέτει γράμματα, συλλαβές ή λέξεις, πηδάει σειρές. Συγχέει λέξεις που μοιάζουν οπτικά ή ακουστικά (δένω - μένω). Παρουσιάζει καθρεφτική ανάγνωση ή γραφή (χα αντί αχ). Αντικαθιστά λέξεις με άλλες που έχουν παρόμοια ή ίδια σημασία (σκοτεινό αντί μαύρο). Συγχέει γράμματα κατά τον προσανατολισμό τους στο χώρο ή τη σειρά τους μέσα στη λέξη (δ, σ, ρ, κ.ά.). Κάνει αλλόκοτα λάθη δίχως καμία λογική εξήγηση. Δυσκολεύεται να τονίσει σωστά τις λέξεις. Διαβάζει στον ενεστώτα ενώ το κείμενο είναι γραμμένο στον αόριστο. Διαβάζει αγνοώντας τα σημεία της στίξης. Τα γραπτά του είναι ακατάστατα και δυσανάγνωστα.

Ο δυσλεξικός έφηβος έχει συχνά ξεπεράσει - άλλα σε μικρότερο και άλλα σε μεγαλύτερο βαθμό - όσα από τα δυσλεξικά συμπτώματα παρουσίαζε στην παιδική του ηλικία. Μπορεί να διαβάζει κομπιαστά, να διαβάζει αργά ή ακόμα με άνεση, αλλά δυσκολεύεται στην κατανόηση του αναγνωστικού κειμένου. Η ικανότητα συγκέντρωσης και προσοχής σε θέματα ανάγνωσης και γραφής κυμαίνεται συνήθως σε χαμηλά επίπεδα. Δυσκολεύεται ίσως να αντιγράψει σωστά όσα βλέπει στον πίνακα ή μπορεί να είναι πολύ αργός στην αντιγραφή, με αποτέλεσμα να μεταφέρει ελλειπίες ή λανθασμένες τις οδηγίες του καθηγητή στο σπίτι. Οι εργασίες του έτσι, δίνουν μια εικόνα αδιαφορίας ή τεμπελιάς και όχι μιας ήπιας δυσλεξίας που είναι στην πραγματικότητα η αιτία του παραπάνω προβλήματος.

Η έλλειψη οργάνωσης που χαρακτήριζε την καθημερινή του ζωή στην παιδική ηλικία μπορεί να τον συνοδεύει μέχρι την εφηβεία. Μπερδεύει τα μαθήματα της εβδομάδας, παίρνει μαζί του τα βιβλία της Τρίτης αντί της Δευτέρας, γυρεύει απεγνωσμένα το σωστό τετράδιο μέσα σε μια ακατάστατη σάκα, σε μια τάξη ή σε ένα γραφείο που "καταπίνει" θαρρείς τα πράγματά του και

εκμηδενίζει την υπομονή και την ηρεμία του.

Η δυσκολία του να μεταφέρει τις σκέψεις και τις ιδέες του πάνω στο χαρτί υπερβαίνει συχνά τα όρια της πνευματικής του αντοχής. Είναι υπερευαίσθητος στην κριτική, έχει χαμηλή αυτοπεποίθηση και αποθαρρύνεται εύκολα.

"Καμία μελέτη ή και συζήτηση πάνω στις μαθησιακές δυσκολίες του φυσιολογικού εφήβου δεν μπορεί να αγνοήσει την υπερβολική οδύνη του δυσλεξικού μαθητή... Ο δυσλεξικός είναι αυτός που έχει περάσει ατέλειωτες ημέρες απελπισίας, αποθάρρυνσης και απογοήτευσης. Για δέκα ή περισσότερα χρόνια, παλεύει με ένα πρόβλημα στο οποίο αδυνατεί να βρεί τη λύση που απαιτεί από αυτόν το οικογενειακό

Πώς μπορεί ο καθηγητής να βοηθήσει το Δυσλεξικό Μαθητή του;

Αν δεχτούμε ότι όλοι οι μαθητές δικαιούνται ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση και μάθηση, ο δυσλεξικός έφηβος δικαιούται συμπληρωματική βοήθεια μέσω προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας (βλ. Νόμο 1824 περί Ενισχυτικής Διδασκαλίας ΦΕΚ 30-12-88) και απαλλαγή από τις γραπτές εξετάσεις όπως ορίζει το Π.Δ. 420/30.5.78 για τις "Περιπτώσεις υποκαταστάσεως γραπτών δοκιμασιών υπό προφορικών".

Επί πλέον, ο καθηγητής, ο ευαίσθητοποιημένος σε θέματα μαθησιακών δυσκολιών και δυσλεξίας, μπορεί να βοηθήσει σημαντικά το δυσλεξικό μαθητή του μέσα στην τάξη διότι γνωρίζει ότι:

Η σωστή συναισθηματική - εκπαιδευτική προσέγγιση του μαθητή από το δάσκαλο ή τον καθηγητή του είναι δυνατόν να αλλάξει αποφασιστικά τη στάση που έχει απέναντι στο σχολείο, στην οικογένεια και στην κοινωνία. Να του δώσει την αισιοδοξία και τη δύναμη που χρειάζεται για να προγραμματίσει το μέλλον του, να επιτύχει τους στόχους του και να γίνει ένα υπεύθυνο, ανεξάρτητο και παραγωγικό μέλος της κοινωνίας.

Σχολική Ενσωμάτωση

Η απάντηση στο ερώτημα για το κατάλληλο πρόγραμμα εκπαίδευσης του δυσλεξικού δεν είναι η απομάκρυνσή του από τη σχολική τάξη όπου ανήκει. Δεν συνεισφέρει θετικά στη νευρο - φυσιολογική του ωρίμανση η πλήρης τοποθέτησή του σε ειδικό πρόγραμμα ή η επανάληψη της τάξης. Αντίθετα, τέτοιου είδους λύσεις οδηγούν στην ετικετοποίηση, στην εγκατάλειψη της προσπάθειας για μάθηση, και σε περισσότερα εκπαιδευτικά, ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα.

Σύμφωνα με τα πορίσματα διεθνών ερευνών, τα βασικότερα από τα "σημεία κλειδιά" για την επιτυχή ενσωμάτωση των δυσλεξικών στο πρόγραμμα του κανονικού γυμνασίου-λυκείου είναι τα εξής:

Διακριτική Βοήθεια

Τοποθέτησε το δυσλεξικό μαθητή σε μια θέση όπου μπορείς να ελέγχει διακριτικά την εργασία του και να τον βοηθάς με μεγαλύτερη ευκολία.

Εξατομικευμένη Βοήθεια

Όποτε και όπου είναι δυνατόν αφιέρωνε λίγο χρόνο στο δυσλεξικό μαθητή σου, προσφέροντας έτσι εξατομικευμένη βοήθεια και διδασκαλία. Όποιες και αν είναι οι απαιτήσεις του μαθήματος, υπάρχουν πάντα λίγα λεπτά της ώρας για εξατομικευμένη προσέγγιση των μαθησιακών δυσκολιών κάποιου μαθητή σου.

Περισσότερο Χρόνο

Δίνε στο δυσλεξικό μαθητή σου περισσότερο χρόνο για την εκτέλεση γραπτής εργασίας και όταν αξιολογείς το έργο του δίνε μεγαλύτερη σημασία στο περιεχόμενο παρά στην παρουσίαση του κειμένου.

Διόρθωση Γραπτού Έργου

Στη διόρθωση των γραπτών του μη χρησιμοποιείς έντονο χρώμα. Μια "κοκκινισμένη" σελίδα οδηγεί σε σύγχυση, σε συναισθήματα χαμηλής αυτοπεποίθησης και όχι σε αισιοδοξία και

πρόοδο. Διόρθωνε μόνο τα βασικότερα σφάλματα. Κάθε μικρή βελτίωση είναι καλύτερη από τη μαθησιακή στασιμότητα ή την οπισθοδρόμηση.

Περίληψη Μαθημάτων

Απαιτήσε από αυτόν την περίληψη του μαθήματος και όχι όλες τις λεπτομέρειες ενός πολυσέλιδου κειμένου. Ζήτησε από κάποιον ή κάποιους από τους συμμαθητές του να τον βοηθούν με τις περιλήψεις, την αντιγραφή και την τήρηση σημειώσεων μέσα στην τάξη.

Ευκαιρίες για Αντιστάθμιση των Δυσκολιών του

Φρόντισε να δίνεις ευκαιρίες που θα επιτρέψουν τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες όπου είναι ιδιαίτερα ικανός. Κάτι τέτοιο θα αντισταθμίσει τις μαθησιακές δυσκολίες του, θα βελτιώσει την εικόνα που έχουν οι άλλοι για το άτομό του και θα αυξήσει σίγουρα την αυτοπεποίθησή του.

Ευανάγνωστο Κείμενο

Το ευανάγνωστο κείμενο στον πίνακα βοηθάει πάντα τον δυσλεξικό μαθητή στην αντιγραφή και στην κατανόηση του μαθήματος.

Καθαρή και Ήρεμη Ομιλία

Φρόντισε να μιλάς καθαρά και ήρεμα ώστε να αντιλαμβάνεται σωστά κάθε σου λέξη και οδηγία. Μην ξεχνάς πως είναι ευαίσθητος στον πολύ δυνατό και αυταρχικό τόνο ομιλίας.

Αξιολόγηση της Προσπάθειας

Έχε υπόψη σου ότι ο δυσλεξικός μαθητής χρειάζεται πολύ περισσότερο χρόνο και κόπο από ό,τι οι συμμαθητές του για κάθε εργασία που απαιτεί ανάγνωση ή γραφή. Αν χρησιμοποιείς τα ίδια κριτήρια αξιολόγησης για όλους τους μαθητές σου, οι δυσλεξικοί θα είναι πάντα οι "αδικημένοι" της τάξης. Σίγουρα, δεν υπάρχει τίποτα πιο αποθαρρυντικό για τον έξυπνο έφηβο από το να ιωθεί πως οι προσπάθειές του μετρούν ελάχιστα στον καθηγητή του.

Συνεχής Ενθάρρυνση

Φρόντισε να επαινείς κάθε προσπάθεια ακόμα και όταν τα αποτελέσματα είναι φτωχά σε σύγκριση με εκείνα των μη δυσλεξικών μαθητών σου. Ενθάρρυνέ τον να βελτιώσει την επίδοσή του στα δύσκολα για αυτόν μαθήματα δίχως να βρίσκεται σε διαρκή ανταγωνισμό με τους συμμαθητές του.

Μη Αγχογόνοι Τρόποι Εργασίας

Μην τον υπερφορτώνεις με γραφική δουλειά για το σπίτι. Με αυτόν τον τρόπο δεν θα έχει ελεύθερο χρόνο για τίποτα άλλο. Όποτε είναι δυνατόν, ενθάρρυνε την παρουσίαση της εργασίας του με τρόπους μη αγχογόνους, αλλά δημιουργικούς. (π.χ. παρουσίαση μιας μελέτης ή ενός προγράμματος σε κασέτα).

Μεγαλύτερη Κατανόηση

Προσπάθησε να κατανοήσεις και να κρίνεις με επιείκεια την έλλειψη οργάνωσης που μπορεί να χαρακτηρίζει την εργασία του, τη συμπεριφορά ή ακόμα και την εμφάνισή του.

Η υλοποίηση των παραπάνω προτάσεων για τη σωστή εκπαίδευση των δυσλεξικών εφήβων, προϋποθέτει καθηγητές με εξυπνάδα, χιούμορ, ευκαμψία διδακτικών μεθόδων, ευαισθησία, υπομονή και πλήρη γνώση του τι θα διδαχτεί, πως και γιατί.

Έχει διεθνώς υποστηριχτεί πως το μεγαλύτερο ποσοστό των δυσλεξικών μαθητών έχει τη νοημοσύνη, την ικανότητα και τον ενθουσιασμό να προοδεύσει σχολικά αν αντιμετωπιστεί με τον σωστό τρόπο. Και οπωσδήποτε, δεν υπάρχει μεγαλύτερη ικανοποίηση για τον εκπαιδευτικό, από το να δει τους κόπους του να αμείβονται, παρακολουθώντας τη σχολική πρόοδο του δυσλεξικού μαθητή του, τη σχολική και κοινωνική του ενσωμάτωση και την επιτυχή ένταξή του στην παραγωγική διαδικασία και την ενεργό ζωή του ενήλικα.